

Dārzenkopības apskats par 2014. gadu

Latvijā 2014. gads sākās ar pāreju uz eiro, un līdz ar to sekoja arī ieviešanas noteikumi, kas neļāva pirmajos mēnešos veikt nekādas cenu izmaiņas, ja tas attiecās uz cenu paaugstināšanu. Janvārī cenu līmenis bija samērā apmierinošs. Trīs mēnešu garumā cenas nemainījās, bet uzglabāšanas izmaksas palielinājās, un tās nevarēja nosegt ar produktu pārdošanas cenu.

Arī pircēji šķietami dārgās veikalu cenas dēļ samazināja dārzeņu patēriņu, un pārdotais dārzeņu apjoms samazinājās. Tas preču iepirkuma speciālistiem lika izdarīt spiedienu uz piegādātāju par cenu samazināšanu. Rezultātā, sagaidot jauno ražas sākumu 2014. gada vasarā, cenas eiro valūtā tika nostabilizētas tikpat lielas kā tās bija latu valūtā. Tātad patiesībā cenas bija par 30% mazākas. Savukārt gan sēklu tirgotāji, gan minerālmēslu un augu aizsardzības līdzekļu tirgotāji katru gadu, neskatoties uz krīzi nozarē, palielina savu produktu cenas par 3–5%. Līdzīgi tas ir ar degvielas cenām, kur pirmais cenu samazinājums bija tikai 2014. gada rudenī. Līdz ar to uz 2014. gada dārzeņu audzēšanas izmaksām netika atstāts nekāds iespaids.

Pozitīvā ziņa ir samazinātas akcīzes degvielas pieejamā apjoma palielināšana dārzenkopības nozarei līdz 130 litriem par hektāru. Tomēr arī ar šo daudzumu nepietiek 1 hektāra dārzeņu audzēšanai, – faktiski tiek izlietoti ap 240 litriem. Tajā pašā laikā citās Eiropas Savienības valstīs dārzenkopji var izmantot tik degvielas, cik viņiem nepieciešams dārzeņu izaudzēšanai.

Diezgan traģisks dārzeņu nozarei bija Krievijas paziņojums par embargo piemērošanu visiem augļiem un dārzeņiem no 2014. gada 7. augusta. Latvijas dārzenkopji šajā laikā tikai sāka vākt dārzeņus tirdzniecībai un sīpolus ziemas uzglabāšanai, un nedomāja par realizācijas problēmām, jo galvenā preču realizācija ir vietējais Latvijas tirgus. Savukārt Polijas un Eiropas dienvidvalstu audzētāji šo ziņu uztvēra asi, strauji samazinot cenas un agresīvi meklējot un iekarojot jaunus tirgus, pirmkārt, Eiropas iekšienē. Rezultātā jau septembrī cenu samazinājums bija jūtams visām dārzeņu pozīcijām. Vislielākais tas bija burkāniem, sīpoliem, kartupeļiem – 30 līdz 45%, tāpat arī kāpostiem, bietēm, gurķiem, tomātiem. Kartupeļu vairumcena pietuvojās 0,10 eiro par kilogramu, līdzīgi samazinājās arī kāpostu cenas. Lai varētu efektīvi strādāt, pārdošanas cenām jābūt vismaz 0,15 eiro par kilogramu (kartupeļi, kāposti). Tātad šis cenu līmenis nenosedz pašizmaksu un dārzeņu ražošanas kļūst ekonomiski neizdevīga.

Pēc diezgan saspringtām diskusijām 30. septembrī tika publicēta Eiropas Savienības regula Nr. 1031/2014, kas noteica pagaidu ārkārtas pasākumus – atbalstu dažādām lauksaimniecības kultūrām. Tika ņemti vērā Latvijas ierosinājumi atbalstīt arī kāpostu un burkānu audzēšanu. Rezultātā tika noteikti dārzeņu un augļu apjomi, kas tiks kompensēti katrā valstī. Uz visu Latviju tās bija 3000 tonnas. Diemžēl, balstoties uz zināšanām par saražotajiem apjomiem un kopējo tirgus situāciju, zemniekiem nācās pieņemt lēmumu par dārzeņu bezmaksas izplatīšanu un ražas nenovākšanu. Ražas vākšanas laikā, kad precī liek noliktavā, neviens negrib pieņemt faktu, ka nevarēs precī pārdot un tā būs jāizmet. Uz šo kompensējamo apjomu lielākoties pieteicās abas dārzeņu ražotāju organizācijas („Mūsmāju dārzeņi” un „Baltijas dārzeņi”), kā arī nelielu daudzumu pieteica individuālie audzētāji.

Gan Eiropā, gan Latvijā šie no tirgus izņemtie dārzeņu apjomi tomēr bija pietiekoši, lai cenas stabilizētos. Tieši burkāni un kāposti ir tās kultūras, kam 2015. gada pavasarī cenas ir atgriezušās diezgan augstā līmenī. Jācer, ka tas nebūs iemesls mazajiem ražotājiem palielināt platības tieši šīm kultūrām, jo pagaidām nav

paredzami papildu atbalsti arī 2015. gada ražai, lai gan Vienotajam platības maksājumiem klāt ir nācis saistītais atbalsts. Nelielo dārzeņu iztrūkumu 2015. gada pavasarī veidoja arī lielo saimniecību pilnībā nenovāktās dārzeņu platības. To veicināja zemā temperatūra (līdz -11 grādiem) un lietussāzmes. Rezultātā var uzskatīt, ka vismaz 15% ražas palika uz lauka vai arī novākta sliktā kvalitātē, kas nebija pārdodama pārtikas vajadzībām.

Kopumā 2014. gads ir vērtējams kā ļoti grūts gads dārzenkopjiem. 2015. gads solās būt daudz labāks, jo lielākajā daļā pašvaldību valsts iestāžu konkursu iepirkumos ir ielikti „zaļā” iepirkuma kritēriji, kas ļauj vietējiem dārzenkopjiem vai to kooperatīviem šos konkursus uzvarēt un startēt ar adekvātām cenām. Tāpat ir vērojama dārzeņu un kartupeļu platību strauja samazināšanās gan Latvijas, gan visas ES līmenī, kas ļauj prognozēt, ka neveidosies pārprodukcija. Diemžēl cenu paaugstināšanās ir prognozējama tikai 2016. gadā, kad tirgus būs sakārtojies, bet, ja Krievija rudenī atceļ sankcijas, tad būs jūtams dārzeņu trūkums, kam sekos strauja cenu kāpšana. Jautājums ir tikai par to, cik saimniecības būs gatavas riskēt un atkal palielināt dārzeņu platības, ja šobrīd jau dārzeņu vietu būtiski ir ieņēmuši graudi, proteīnaugi vai zālāji.

*Edīte Strazdiņa,
kooperatīvās sabiedrības „Mūsmāju dārzeni” vadītāja*